

საქართველოს ისტორია

იონანე პეტრიჭის დრო - ძველი და ახალი თვალსაზრისები

The time of Jon Petritsi – old and new views

Tamar Parchukidze

PHD in Histori

ORCID ID: 0000-0002-5413-427X

Parchukidze@yahoo.com.

+995 599 194 794

Abstract

Medieval Georgian Neoplatonist Jon (Ioane, Iohannes) Petritsi was persecuted all his life for his progressive ideas. Hidden for centuries, his name became known to the Georgian public in the XVIII century, and the scientific study of philosophical-theological heritage began in the first years of the XX century.

Studies in the field of petritsology are mainly conducted in the philosophical and philological directions. Our aim is to study the problem from a historiographical point of view.

According to the established conditions, Jon Petritsi was a contemporary of David the Builder (XI - XII centuries). It was recently suggested that he was living a century later (XII-XIII centuries); However, the modern research has shown further references and artifacts that might reinforce the previous traditional view.

This work is the third in a series of articles published in this journal dedicated to the life and work of Jon Petritsi. This time, we look at the part of the current study that deals with the Petritsi work time problem. To do this, we review the old, modern and recent versions of the case; We refer to the main conclusions and hypotheses of the previous two publications; In order to present the new facts obtained as a result of the current research.

The main results of the research are presented in the paper for deeper discussion and further scientific processing: educational symbols of Petritsoni (1083) and Gelati monasteries (1106-1110); Comparative analysis of Georgian historical information and Rhodope rock artefact; First Epistle of Theophylact Bulgarian (“to the Divine Jon”); The recently researched epistle of Theophylact Bulgarian (“Jon the Philosopher”) and the problem of the dialectician “Someone Jon.”

The chronology of the listed issues and the information presented in them correspond to the theological-philosophical concepts of Jon Petritsi and the previously accepted time of his activity (XI - XII centuries).

We believe that new information and hypotheses related to the biography of Jon Petritsi need further scientific elaboration, a different understanding of specific issues, and a revision of the problem of the working time of the great philosopher and theologian.

Key words: Petritsi, Neoplatonism, symbol, Rhodope inscription, Theophylact, “Dialectician Jon.”

თამარ ფარჩუკიძე

ისტორიის დოქტორი

ORCID ID: 0000-0002-5413-427X

Parchukidze@yahoo.com.

+995 599 194 794

აბსტრაქტი

შუა საუკუნეების ქართველი ნეოპლატონიკოსი იოანე პეტრიწი სიცოცხლეშივე იდევნებოდა პროგრესული იდეების გამო. ასწლეულობით დაფარული მისი სახელი ქართული საზოგადოებისათვის ცნობილი გახდა XVIII საუკუნეში, ხოლო ფილოსოფიურ-თეოლოგიური მემკვიდრეობის მეცნიერული შესწავლა დაიწყო XX საუკუნის პირველი წლებიდან.

პეტრიწოლოგიის დარგის კვლევები, ძირითადად, წარმოებს ფილოსოფიური და ფილოლოგიური მიმართულებით. ჩვენი მიზანია პრობლემის ისტორიოგრაფიული თვალთახედვით შესწავლა.

დამკვიდრებული თვალსაზრისით, იოანე პეტრიწი იყო დავით აღმაშენებლის თანამედროვე (XI – XII სს.). უკანასკნელ ხანს გამოითქვა მოსაზრება, რომ იგი მოღვაწეობდა ერთი საუკუნით გვიან (XII – XIII სს.). თანამედროვე კვლევამ კი გვიჩვენა, რომ არსებობს ცნობები და არტეფაქტები, რომლებმაც, შესაძლოა, განამტკიცოს ტრადიციული შეხედულება.

წინამდებარე ნაშრომი რიგით მესამეა ამ ჟურნალში გამოქვეყნებული სტატიების ციკლიდან, რომელიც ეძღვნება იოანე პეტრიწის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას. ამჯერად, განსახილველად შემოგვაქვს მიმდინარე კვლევის ის ნაწილი, რომელიც ეხება პეტრიწის სამოღვაწეო დროის პრობლემას. ამისათვის მიმოვიხილავთ საკითხთან დაკავშირებულ ძველ, თანამედროვე და უახლეს ვერსიებს; მოვიხმობთ წინა ორი პუბლიკაციის ძირითად დასკვნებსა და ჰიპოთეზებს; წარმოვადგენთ მიმდინარე კვლევის შედეგად მოპოვებულ ახალ ფაქტებს.

ნაშრომში განხილვისა და შემდგომი მეცნიერული დამუშავებისათვის წარმოდგენილია კვლევის ძირითადი შედეგები: პეტრიწონისა (1083 წ.) და გელათის მონასტერთა (1106-1110 წწ.) საგანმანათლებლო სიმბოლოები; ქართული ისტორიული ცნობისა და როდოპის

კლდოვანი არტეფაქტის შედარებითი ანალიზი; თეოფილაქტე ბულგარელის პირველი წერილი („ღვთაებრივი იოანესადმი“); თეოფილაქტე ბულგარელის ახლადმოკვლეული ეპისტოლე („იოანე ფილოსოფოსისადმი“) და „ვინმე იოანე“ დიალექტიკოსის პრობლემა.

ჩამოთვლილი საკითხების ქრონოლოგიადა მათში გადმოცემული ცნობები შესატყვისობაშია იოანე პეტრიწის საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიურ კონცეფციებთან და მოღვაწეობის ადრე მიღებულ დროსთან (XI – XII სს.).

მიგვაჩნია, რომ იოანე პეტრიწის ბიოგრაფიასთან დაკავშირებული ახალი ცნობები და ჰიპოთეზები საჭიროებს შემდგომ მეცნიერულ დამუშავებას, კონკრეტული საკითხების განსხვავებულად გააზრებას და დიდი ფილოსოფოსისა და ღვთისმეტყველის სამოღვაწეო დროის პრობლემის კიდევ ერთხელ გადასინჯვას.

საკვანძო სიტყვები: პეტრიწი, ნეოპლატონიზმი, სიმბოლო, როდოპის წარწერა, თეოფილაქტე, „დიალექტიკოსი იოანე.“

შესავალი

მონაცემთა სიმცირისა და განსხვავებულობის გამო, იოანე პეტრიწის მოღვაწეობის დრო რთულად დასადგენი საკითხია. სავარაუდო ქრონოლოგია მერყეობს XI-XIII საუკუნეებს შორის. პრობლემის თანამედროვე სურათი ასეთია:

- XX საუკუნის დასაწყისიდან ითვლება, რომ იოანე პეტრიწი მოღვაწეობდა XI– XII საუკუნეებში (Mapp 1909: 54-113; იოანე პეტრიწი, შრომები, 1937: XIV);
- პეტრიწი XII ს. მოღვაწედ მოხსენიება „სიფრთხილის გამო“ (ალექსიძე 2008:4);
- XX საუკუნის 90-იან წლებში გაჩნდა განსხვავებული თვალსაზრისი. არსებობს მტკიცებულებითი ფორმით გამოთქმული მოსაზრებები, რომ: ა) მეფე დავითის თანამშრომლობა არ განიხილება, რადგან ამ მოსაზრების მიხედვით, მათ „ახლო ურთიერთობაზე... მინიშნებაც კი არ გვაქვს“ (კოპლატაძე 2009: 503); ბ) „არავითარი მონაცემი იოანე პეტრიწის XI ს-ის II ნახევრისა და XII ს-ის I მეოთხედში მოღვაწეობის შესახებ არ მოგვეპოვება.“ მის მემკვიდრეობაში „...შთამბეჭდავად დამადასტურებელი მონაცემების მთლიანობა გარკვევით მიგვითითებს XII ს-ის მიწურულსა და XIII ს-ის დამდეგზე“ (ჭელიძე 1995).

სადღეისოდ, მოღვაწეობის დროის დადგენის ერთადერთ საშუალებად მიღებულია ენათმეცნიერული კვლევის მეთოდი. რომლის მიხედვით, არსებული დათარიღება იცვლება და ხდება უფრო გვიანდელი. თუმცა, ჩვენ მიერ ისტორიოგრაფიული თვალსაზრისით განხორციელებული

ბულმა თანამედროვე კვლევამ წარმოაჩინა პირველი ვერსიის, ანუ ადრინდელი დათარიღების სასარგებლო არგუმენტები. ნაშრომში წარმოდგენილია განსხვავებულად დანახული ზოგიერთი არსებული მტკიცებულება, ახლადმოკვლეული ქართული და ბულგარული არტეფაქტები, ეპისტოლარული წყაროები და სამეცნიერო-ლიტერატურული ცნობები, რომლებიც, ერთი მხრივ, ამყარებს ტრადიციულ მოსაზრებას პეტრიწის XI-XII საუკუნეებში მოღვაწეობის თაობაზე, ხოლო მეორე მხრივ, საფუძველს იძლევა ახალი ჰიპოთეზების ჩამოყალიბებისა და მათი შემდგომი დამუშავებისათვის.

პეტრიწის სამოღვაწეო დროის ირგვლივ არსებული ბოლოდროინდელი თვალსაზრისების განხილვისა და ზოგადი სურათის ფონზე, ჩვენი მიზანია პრობლემის კიდევ ერთხელ რეაქტუალიზაცია, ჭეშმარიტების დადგენის გზაზე, ალტერნატიული მტკიცებულებების შემოთავაზება და შემდგომი განხილვა.

მეთოდი

იოანე პეტრიწის სამოღვაწეო დროის დასადგენად, წარმოდგენილ ნაშრომში ვსარგებლობთ კვლევის ისტორიოგრაფიული დასხვა ზოგად-სამეცნიერო მეთოდებით.

ახლადმოკვლეული ფაქტების დასამუშავებლად პირველად შემოგვაქვს ისტორიის რესტავრაციის მეთოდი, რომლის საშუალებითაც, განვიხილავთ მოკვლეულ ცნობებსა და არტეფაქტს, შეძლებისდაგვარად აღვადგენთ რეალურთან მაქსიმალურად მიახლოებულ ისტორიებს, წარმოვადგენთ დასაბუთებულ სავარაუდო სურათს.

პრობლემის მთლიანობაში დასანახად ვისარგებლეთ: მეცნიერული აბსტრაქციის, სისტემურ-კომპლექსური, ანალოგიისა და შედარების, ლოგიკური და რეტროსპექტიული კვლევის მეთოდებით. თეორიული სინთეზის მეთოდის გამოყენებით, მოვახდინეთ ცალკეულ საკითხთა დაჯგუფება და განზოგადება, რამაც საშუალება მოგვცა გაგვეკეთებინა განსხვავებული დასკვნები, წარმოგვეჩინა შესასწავლ საკითხთა ფართო წრე.

შედეგი

საკითხის შესწავლამ გვიჩვენა, რომ:

– პეტრიწონისა (1083 წ.) და გელათის (1106-1110 წწ.) აკადემიებს ჰქონდათ ანალოგიური საგანმანათლებლო ემბლემები (სურათი N1), რომელთა ავტორად მივიჩნევთ იოანე პეტრიწს.

– პეტრიწონის მონასტერთან ახლოს, როდოპის კლდოვან მასივში მდებარეობს გამოქვაბული - უცნობი წარწერით(სურათი N2). ჩვენი ვარაუდით, არსებობს პირდაპირიკავშირი ბულგარულ არტეფაქტსა და იოანე პეტრიწის ბიოგრაფიული დეტალების შესახებ იოანე ბა-

სურათი N1
პეტრიწონისა (1083) და გელათის (1106-1110) ემბლემები

სურათი N2
კლდოვანი წარწერის ფოტო (<http://www.trinitas.ru/rus/doc/0021/001a/00211059.htm>)

ტონიშვილისეულ ცნობას („თვის მამისა იოანე ფილოსოფოსისა და ზედწოდებით პეტრიწისა, ჭიმჭიმელისა“) შორის.

– თეოფილაქტე ბულგარელის წერილი „ღვთაებრივი იოანესადმი“ და ნეტარი თეოფილაქტეს მეორე, ჩვენ მიერ მოძიებული წერილი შესაძლებელია იქცეს სურთიერთგანმამტკიცებელ არგუმენტებად პეტრიწის იდენტიფიკაციისა და მისი სამოღვაწეო დროის დადგენისათვის;

– განსახილველად შემოგვაქვს ჰიპოთეზა,

– რომ საერთაშორისო სამეცნიერო სივრცისათვის საინტერესო და უცნობი, XII საუკუნეში მოღვაწე დიალექტიკოსი - „დიალექტიკის სკოლის ფუძემდებელი“, „ვინმე იოანე“ შესაძლოა იყოს იოანე პეტრიწი. წარმოდგენილი შედეგები შესაბამისობაშია იოანე პეტრიწის მოღვაწეობის დროისტრადიციულ (XI-XII სს.) თვალსაზრისთან.

მსჯელობა

„არცა ყოველი გონებაჲ ეხების ღმერთსა, არამედ უერთებრივესი და უუმწუერვალესი გონებათაჲ.“ იოანე პეტრიწი (პრ., კავშ., 111; 68.32-33)

ექვსსაუკუნოვანი „გაუჩინარებისა“ და ისტორიულ დოკუმენტებში მისი კვალის წაშლისმცდელობისშემდეგ, XVIII საუკუნეში ანტონ პირველმა ხელახლა „აღმოაჩინა“ და ღირსეულად წარმოაჩინა იოანე

პეტრიწის მნიშვნელობა. XX საუკუნის დასაწყისიდან კი, ხანძრის შედეგად განადგურებული ძიმითის ხის ეკლესიის ნამწვავებში გადარჩენილ ყუთში ნაპოვნი „კავშირის“ ხელნაწერით („ივერია“ 1901) და იწყო ფილოსოფოსის მემკვიდრეობის მეცნიერული შესწავლა. 1984 წელს მისი ორიგინალური ნაშრომის - „კომენტარები პროკლეს ფილოსოფიაზე“ თარგმანი (ი. ფანცხავა) გაიცნო რუსულენოვანმა სამეცნიერო საზოგადოებამ, სადაც მაღალი შეფასება მიეცა ქართველი ნეოპლატონიკოსის მნიშვნელობას ევროპული ცივილიზაციის ისტორიაში.

პეტრიწოლოგიის დარგის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, კვლავაც აქტუალურია იოანე პეტრიწის ბიოგრაფიის, იდენტობის, მისი შრომების ავთენტურობისა და ქრონოლოგიის საკითხები. მათ შორის, დაუდგენელია „პეტრიწად“ სახელდების, „ჭიმჭიმელთან“ იგივეობისა და მოღვაწეობის დროის პრობლემები. აღნიშნული თემებით დაინტერესებულ ქართველ მეცნიერთა ღვაწლით, აქტიურად მიმდინარეობს შემორჩენილ თხზულებათა ფილოსოფიური და ენათმეცნიერული კვლევები. ჩვენი მიზანი კი პრობლემის ისტორიოგრაფიული თვალთახედვით შესწავლაა.

ჟურნალ „მაცნეს“ წინა ნომრებში გაგაცანით ამ თვალსაზრისით განხორციელებული კვლევის შედეგების ერთი ნაწილი: წარმოვადგინეთ ახალი ტიპის საგანმანათლებლო სასწავლებლის იდეის გამომხატველი პეტრიწონისა (1083 წ.) და გელათის მონასტერთა (1106-1110წ.წ.) ორიგინალური სიმბოლოები, შევეცადეთ განგვემარტა მათი შინაარსი, განვიხილეთ მათ შორის მსგავსებისა და მემკვიდრეობითობის საკითხი (ფარჩუკიძე 2018). ქართული ცნობისა და ბულგარული არტეფაქტის შედარებითი ანალიზის საფუძველზე გამოვთქვით მოსაზრება, რომ არსებობს საგულისხმო თანხვედრა იოანე ბატონიშვილის ცნობასა („თვის მამისა იოანე ფილოსოფოსისა და ზედწოდებით პეტრიწისა, ჭიმჭიმელისა“) და როდოპის კლდოვანი წარწერის ისტორიას შორის (ფარჩუკიძე 2019).

ახლადმოკვლეული ფაქტების დამუშავებამ განსხვავებულ დასკვნებთან ერთად, წარმოშვა შესაბამისი ვარაუდები, მათ შორისაა: პეტრიწონისა და გელათის მონასტერთა ემბლემების საღვთისმეტყველო და სამეცნიერო კონცეფციების, მათი შესაძლო ავტორის, პეტრიწონის სავანისათვის ადგილის შერჩევის, დაარსებისა და მისი სახელდების წინაისტორიის, იოანე პეტრიწის „პეტრიწად“ წოდების, სამოღვაწეო დროის განსაზღვრისა და სხვა. ამჯერად, შევჩერდებით ამ უკანასკნელზე.

XX საუკუნის დასაწყისში, იოანე პეტრიწის მემკვიდრეობის პირველმკვლევარებმა (ნ. მარი, ს. ყაუხჩიშვილი, მ. ნუცუბიძე და სხვ.) ფილოსოფოსის მოღვაწეობის დროდ განისაზღვარეს XI–XII საუკუნეები. ჰიპოთეზის საფუძველი გახდა:

– პეტრიწის «ბოლოსიტყვაობის» ტექსტი, სადაც მინიშნებულია დავით აღმაშენებლის „გამგონეობისა და წყალობათა და თანადგომის“ შესახებ;

– XVIII ს-ის ქართველ მწერლთა მონაცემები (იოანე ბაგრატიონი, ანტონ კათალიკოსი, დავით რექტორი, გერმანე ხუცესმონაზონი, ზაქარია გაბაშვილი და სხვ.);

– ბიზანტიელი ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსის იოანე იტალოსის მიერ „აბაზგი გრამატიკოსისადმი“ მიწერილი ეპისტოლე, რომლის ადრესატ „აბაზგი გრამატიკოსად“ მიჩნეულია იოანე პეტრიწი;

გასული საუკუნის 90-იან წლებში სამივე ამ თვალსაზრისის წინააღმდეგ გამოვიდა პროფ. ე. ჭელიძე, რომელიც მიიჩნევს, რომ პირველი: «ბოლოსიტყვაობაში» (მისი მოსაზრებით, - „ფსალმუნთა“ წიგნის „წინასიტყვაობაში“) ნახსენები „დავითი“ არის არა დავით აღმაშენებელი, არამედ, დავით მეფსალმუნე; მეორე: ბიზანტიელი ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსის იოანე იტალოსის მიერ «აბაზგი გრამატიკოსისადმი“ მიწერილი ეპისტოლეს ადრესატი «აბაზგი“ არის არა ქართველი (იბერიელი ანუ აფხაზი) იოანე პეტრიწი - ეთნონიმით „აბაზგი,“ არამედ, ეს არის ადამიანის სახელი „აბასგი“ და მისი თქმით: „ეს გარემოება აქარწყლებს ლეგენდას.»

რაც შეეხება XVIII ს-ის ქართველ მწერლთა მონაცემებს, ე. ჭელიძეს მიაჩნია, რომ ისინი, „საზოგადოდ, ...მოკლებულია მყარ თარიღობრივ ანდა ფაქტობრივ საფუძვლებს და უმრავლეს შემთხვევაში სრულიად მცდარია.“ ყოველივე ზემოთქმულისა და ღრმა ტერმინოლოგიურ-სტრუქტურულ საფუძველზე განხორციელებული კვლევის შედეგად, ე. ჭელიძეს შემოაქვს იოანე პეტრიწის სამოღვაწეო დროის საკუთარი დათარიღება - XII – XIII საუკუნეები (ჭელიძე 1995).

ამ უკანასკნელი პოზიციის გასაზიარებლად ხელს გვიშლის ის, რომ ქართველ მწერლთა წყაროებში პეტრიწის სამოღვაწეო დროდ სხვადასხვა თარიღის დასახელება ყველას სიმცდარეს არ უნდა ნიშნავდეს. აქედან ერთ-ერთი კი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შესაძლოა რომ ზედმიწევნით ასახავდეს სინამდვილეს. უახლესი მონაცემებით, პეტრიწონის მონასტრის სიახლოვეს კლდოვანი წარწერის არსებობა და მასთან დაკავშირებული დეტალები შესაბამისობაშია იოანე ბატონიშვილის ცნობაში დასახელებულ ფაქტებთან (ფარჩუკიძე 2019).

ე. ჭელიძის ხსენებულ პოზიციას არ იზიარებდა აწ განსვენებული აკადემიკოსი გურამ თევზაძე, რომელიც მიიჩნევდა, რომ „ეს თვალსაზრისი უფრო მეტ და ძნელ პრობლემებს ქმნის, ვიდრე ამოხსნის“ (თევზაძე 2006: 7). ე. ჭელიძის პუბლიკაციის გამოქვეყნებიდან ორი ათწლეულის შემდეგ, საკითხს გამოეხმაურა დ. მელიქიშვილი, მისივე რედაქტორობით გამოცემულ ნაშრომში „პროკლე დიადოხოსი პლატონური ფილოსოფოსი, „კავშირნი ღმრთისმეტყველებისანი,“ რომელ-

შიც იოანე პეტრიწის მემკვიდრეობის ლიტერატურულ, ტექსტობრივ, ენობრივ-სტილურ და ტერმინულ-სტრუქტუროლოგიურ ანალიზთან ერთად, აკადემიკოსი შეეხო პეტრიწის სამოღვაწეო დროის საკითხსაც.

უკავშირებს რა, ქართველი ნეოპლატონიკოსის ცხოვრებასა და მოღვაწეობას ბიზანტიაში პროკლეს ფილოსოფიით გატაცებულთა ახალ ტალღას, დ. მელიქიშვილი წერს: „ყოველივე ზემოთქმულისა და ე. ჭელიძის ტერმინოლოგიური მიხედვით შედეგად მიღებული საყურადღებო დასკვნის: „პეტრიწი „ეფუძნება“ და არა „აფუძნებს“ XII საუკუნის გელათის საღვთისმეტყველო სკოლას და ქრონოლოგიურად მასზე უგვიანესია“ შემდგომ, ვფიქრობთ, იოანე პეტრიწის მოღვაწეობის ქრონოლოგიური ფარგლების საკითხი მართლაც მოითხოვს გადასინჯვას“ (მელიქიშვილი 2016: 578).

საზოგადოდ, დ. მელიქიშვილი მიიჩნევს, რომ „გელათის სკოლაში ყალიბდება სრულიად გამოკვეთილი და თავისთავადი „გელათური“ ენობრივი სტილი, რომლის თეორიული საფუძვლები გამოიმუშავა იოანე პეტრიწმა.“ იგი წერს: „გელათის ფილოსოფიურ-ლიტერატურული სკოლა ახალი ეტაპია ქართული ფილოსოფიური(თეოლოგიური) ტერმინოლოგიის განვითარების გზაზე... ამ საქმეს ერთი ხელი და ერთი გონება სჭირდებოდა... სწორედ ასეთი პიროვნება... იყო „იოანე პლატონური ფილოსოფოსი“ - ზედწოდებით „პეტრიწი“ (მელიქიშვილი 2013)

ხსენებულ მეცნიერთა უკვე ქრესტომათიულად მიჩნეული მრავალწლიანი შრომები ჭეშმარიტად დიდი შენაძენია იოანე პეტრიწის მემკვიდრეობის მეცნიერული კვლევის ისტორიისათვის, მაგრამ ვფიქრობთ, პეტრიწის სამოღვაწეო დროის საკითხი, ჯერ კიდევ ექვემდებარება განსჯას. ამის იმედს გვაძლევს საკითხისადმი, თავადვე, ხსენებულ ავტორთა და იოანე პეტრიწის სხვა მკვლევართა ფრთხილი, აკადემიური დამოკიდებულება, რაც ცხადად იგრძნობა მათ მიერ ტექსტების ავთენტურობა-იდენტურობის მიმართულებით განხორციელებულ მრავალწლიან, სკურპულოზური შრომებში.

ცხადი ხდება, რომპრობლემის გადაწყვეტა დამოკიდებულია ორი სახელმძოვებელი მეცნიერის დ. მელიქიშვილისა და ე. ჭელიძის აზრთა შეჯერებაზე. მათი ვარაუდების შესაძლო თანხვედრა, დიდი ალბათობით, შეიცავს „პეტრიწის დროის“ ახალი თვალსაზრისის ტრადიციად დამკვიდრების ნიშნებს. საგულისხმოა, რომ საჭირო შემთხვევაში, უცხოელი კოლეგები უკვე იმოწმებენ ე. ჭელიძისეულ ვარიანტს - XIII საუკუნეს (ქვემოთ განვიხილავთ ერთ ასეთ მაგალითს).

რამდენად იქნება ეს ჭეშმარიტებასთან მიახლოებული თარიღი, თუკი პეტრიწის სამოღვაწეო დროის დადგენის ერთადერთ, - ენათმეცნიერული კვლევის გზაზე, ტერმინოლოგიურ-ლექსიკური და ენობრივი სტილის საფუძველზე ჩამოყალიბებული თვალსაზრისები მეც-

ნიერთა შორის, ჯერ კიდევ, არ არის საბოლოოდ შეჯერებული და უნიფიცირებული?

არსებულ ვითარებაში, განსახილველად შემოგვაქვს ახალი მონაცემები, რომლებიც ვვარაუდობთ, რომ უშუალოდაა დაკავშირებული პეტრიწონთან და პეტრიწის ბიოგრაფიასთან. შესაძლოა, რომ მათი დადასტურების შემთხვევაში ნათელი მოეფინოს საკითხთან დაკავშირებულ ახალ დეტალებს. ესენია:

– გელათის აკადემიის ცნობილი და პეტრიწონის მონასტრის ახლადმოკვლეული ემბლემები;

– ბულგარული არტეფაქტისა და ქართული ცნობის შეპირისპირებითი ანალიზი;

– „ვინმე იოანეს“ პრობლემა დასავლურ ფილოსოფიაში;

– თეოფილაქტე ბულგარელის მეორე „წერილი იოანესადმი.“

– კიდევ ერთხელ დავუბრუნდებით „აბაზგი გრამატიკოსის“ საკითხს და რ. სირამის ცნობას პეტრიწონული მასალებიდან.

იოანე პეტრიწის სამოღვაწეო დროის საკითხზე მსჯელობისას ჩვენი ნიშანსვეტია ემბლემები, რომელთა „შუქი“ იოანე პეტრიწონთან დაკავშირებულ ყველა განსახილველ პრობლემას ეფინება და გვაიძულებს, რომ ყველამოვლენას, ახლა უკვე, მხოლოდ ამ „თვალისმომჭრელი მზეების“ სინათლეზე შევხედოთ. XI საუკუნის ქართულ მონასტერთა საგანმანათლებლო სიმბოლოების ერთგვაროვნება საფუძველს იძლევა განვაკვიროთ რამდენიმე ახალი თვალსაზრისი და გავაკეთოთ შესაბამისი დასკვნები.

პირველ წერილში ვრცლად განხილული ამ საკითხიდან მოკლედ გავიხსენოთ, რომ გელათის (1106–1110 წ.წ.) აკადემიის ანალოგიური, წინმსწრები ემბლემა გვეჩონია პეტრიწონის (1083 წ.) მონასტერშიც. ორივე სიმბოლო შედგება გადაშლილი წიგნისა და მზის ნიშნებიანი პიქტოგრამებისაგან. მათში იკითხება იდეური, ფუნქციური, საღვთისმეტყველო-ქრისტოლოგიური, ფილოსოფიურ-კულტუროლოგიური, სოციალური, მითოლოგიური, საკულტო და სხვა მნიშვნელოვანი კონტექსტები.

მონასტერთა საგანმანათლებლო ნიშნებისნათლად ჩამოყალიბებული სიმბოლოური სახისმეტყველებით გამოხატულია, ერთი მხრივ, საღვთისმეტყველო (წიგნი და მზე, ანუ ღვთისმშობელი და იესო-ლოგოსი) და მეორე მხრივ, მსოფლმხედველობრივი (იერუსალიმი და ათენი ანუ რწმენისა და ცოდნის სინთეზი) კონცეფციები.

მსოფლიოს ხალხთა უძველესი ცივილიზაციებისათვის დამახასიათებელ ამ სიმბოლოებში გადმოცემულია კაცობრიულ ცოდნათა უწყვეტობისა და მემკვიდრეობითობის ზედროული, ზერელიგიური, ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის იდეა. ამასთან, მინიშნებულია ეპოქისათვის დამახასიათებელი ახალი ტრადიცია - პლატონური სა-

წყისებით განპირობებული ნეოპლატონური ფილოსოფიის უპირველესი ნიშნები: მზითმეტყველების ესთეტიკა, მოძღვრება სიმბოლურ აზროვნებაზე, შემმეცნებელი სუბიექტისა და შესამეცნებელი ობიექტის ურთიერთმიმართებაზე, მდაბლიდან ამაღლებულისაკენ ზესვლაზე, იდეებისა და მათი განსხეულებული ფორმების ერთიანობაზე, სამყაროს აგების უნივერსალურ პრინციპზე.

ქართულმონასტერთადაღ-ნიშნულებში მკაფიოდაა ასახული იოანე პეტრიწისეული დიალექტიკური მრწამსი: პლატონის კოსმოლოგიისა და ეთიკის, როგორც უმაღლესი სიკეთის შესახებ მოძღვრების ერთგულება და იდეის მატერიალიზების, მისი განსხეულების შესაძლებლობა. ემბლემებში გადმოცემულია დიალექტიკის, როგორც აბსოლუტური ცოდნის ძიების გზაზე, მიზნის მიღწევის მთავარი მეთოდის მახასიათებლები: შემეცნების, აზრისა და არსის ერთიანი საფუძვლებისა და საფეხურებრიობის გააზრება, რიცხვთა სიმბოლიკა და თავად ეროსის (უფრო ზუსტად, აღაპოს)- საღმრთო ტრფიალების იდეაც კი.

ემბლემათა იდეამერტიმბრივ, გეომეტრიული ფიგურებით განასხეულა, მეორემბრივკი, ახალ საფეხურზე აიყვანა სამყაროს შემეცნებისა და სიკეთის იდეალური საწყისის ხედვა. ნათლის ესთეტიკით განმსჭვალული, ღმად გააზრებული, - რეფლექსირებული აზროვნებით მათში სიმბოლურადაა წარმოდგენილი ზეციერ და მიწიერ სამყაროთა ჰარმონიზაცია, პლატონის იდეალისტურ და არისტოტელეს მატერიალისტურ მსოფლხედვათა ერთიანობა.

სიმბოლურ-სემანტიკური, უნივერსალური ფორმისა და შინაარსის ამ ნიშნებში გამოხატულია საქართველოს ეკლესიისა და ქართული სახელმწიფოს ინტერკულტურული ბუნებით აღბეჭდილი რელიგიურ – მსოფლმხედველობრივი პრიორიტეტები: ქვეყნის სახელმწიფოებრივი იდეოლოგიის რანგში გააზრებული საგანმანათლებლო პოლიტიკა, რჯულმემწყნარებლობა, უმაღლეს სასწავლებელთა საერო, საყოველთაო და ინტერნაციონალური ხასიათი. რაც მიგვანიშნებს სხვადასხვა კულტურათა, რელიგიათა და უძველეს ცივილიზაციათა საუკეთესო ნააზრევის შეკრებისა და ქრისტიანული რწმენის პრიზმაში მათი ხედვის ამოცანას, საკაცობრიო ცოდნათა უწყვეტობასა და მემკვიდრეობითობას.

სავარაუდოა, რომ შემდგომი პერიოდის ევროპულ საუნივერსიტეტო ემბლემებში დამკვიდრებული წიგნისა და მზის გამოსახულებების ტრადიცია სათავეს იღებს, სწორედ, პეტრიწონისა და გელათის ინოვაციური სიმბოლოებიდან. ჩვენი მოკვლევით, თანადროული ევროპის განათლების სფეროში არარსებობს პეტრიწონის ემბლემაზე ადრეული სიმბოლო. ყველაზე უადრესი საგანმანათლებლო ადგილი, რომელსაც წარწერილი ჰქონდა კონცეპტუალური სიმბოლო, ეს იყო პლატონის აკადემია („ვინც გეომეტრია არ იცის, აქ ნუ შემოვა“). თუმცა, აკადემიის „წმინდა ჭალის“ წარწერა საჭიროებდა მხოლოდ წაკითხვას და გაგებას,

ჩვენი წინაპრების მდუმარე გზავნილების აღსაქმელად კი საჭირო იყო გააზრება და მათ არსში წვდომა.

საკითხის კვლევისას გაჩნდა საფუძვლიანი ვარაუდი, რომ შესაძლებელია მსოფლიო კულტურული მემკვიდრეობისა და მეცნიერული აზროვნების განვითარების ისტორიაში ამ საეტაპო მნიშვნელობის მოვლენას, ორივე შემთხვევაში, ჰყავდეს ერთიდაიგივე ავტორი და ეს იყოს იოანე პეტრიწი. ვფიქრობთ, რომ იმხანად, მხოლოდ მას შეეძლო მსგავსი უნიკალური სიმბოლოების შექმნა.

ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსისა და ღვთისმეტყველის მიერ ემბლემებში ვიზუალურად წარმოჩინდა მის მემკვიდრეობაში სინთეზირებული სარწმუნოებრივ-მსოფლმხედველობრივი კონცეფცია, მისთვის ნიშანდობლივი ორიგინალური აზროვნება, მეტაფორული ხერხებისა და ცნებითი განსჯების ტენდენცია. შესაძლოა, ამ ნიშნებით პეტრიწმა თქვა უფრო მეტი, ვიდრე დაწერა.

კვლევის იმ შედეგებმა, რომელზეც ქვემოთ მოგახსენებთ, დაგვარწმუნა, რომ ემბლემათა შემოქმედისა და იდეის სავარაუდო ავტორის ალტერნატიული ვერსიის განხილვის შემთხვევაში, მოგვიწევს სხვა, ასეთივე ორიგინალურად მოაზროვნე, ნოვატორი და გაბედული შემოქმედის ძიება იმჟამინდელ მოღვაწეთა შორის, რაც სამწელო საქმედ გვჩვენება. მართებული არ უნდა იყოს იმის დაშვებაც, რომ პირველი ემბლემა შეიქმნა ჯერ გელათში, ხოლო შემდეგ, მისი მიმსგავსებით - პეტრიწონში. აქ ხელს შეგვიშლის ორი ფაქტორი: პირველი: მონასტერთა ქრონოლოგიური რიგითობა პეტრიწონი აგებულია 23-27 წლით ადრე) და მეორე: ექვთიმე თაყაიშვილის ემიგრანტობის დროინდელი, ახლახანს აღმოჩენილი წერილი, რომელშიც ავტორი გარკვევით მოგვანიშნებს, რომ გელათის აკადემია შეიქმნა „პეტრიწონის მოდელით“ (ლაბაძე 2014: 512), რაზეც წინა სტატიაში უკვე ვისაუბრეთ.

იოანე პეტრიწის სამოღვაწეო დროის განმსაზღვრელ მეორე არგუმენტად განვიხილავთ ჟურნალ „მაცნეს“ წინა ნომერში წარმოდგინილ საკითხს, რომელშიც ვისაუბრეთ დაუმსახურებლად მივიწყებულ ერთ ქართულ ცნობასა და ბულგარულ არტეფაქტზე. იოანე ბატონიშვილის მონათხრობისა („თვის მამისა იოანე ფილოსოფოსისა და ზედწოდებით პეტრიწისა, ჭიმჭიმელისა“) და როდოპის კლდოვანი წარწერის ისტორიის შედარებითმა ანალიზმა გვიჩვენამონაცემთა საგულისხმო თანხვედრა, რის შედეგადაც შესაძლებელი გახდა ახლებურად გაგვეაზრებინა პეტრიწის მოღვაწეობის სავარაუდო დროის განსაზღვრისა და პეტრიწონის მონასტერის ისტორიასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები.

პეტრიწონის მონასტრის სიახლოვეს, დღესაც არსებობს კლდე უძველესი წარწერით, რომლის წაკითხვასაცათეულობით წელია ცდილობს სლავიანური სამეცნიერო საზოგადოება (Христов 1973). ბულგარული

არტეფაქტის ნიუანსებისა და იოანე ბატონიშვილისეული ცნობების დეტალების თანხვედრა გვაფიქრებინებს, რომ ეს ის ადგილია, სადაც იოანე ბატონიშვილის მიხედვით, ბიზანტიელმა სწავლულებმა „ახალგაზრდა იოანე ჭიმჭიმელს“ უჩვენეს „ციხისა კედელთა ზედა დაწერილნი“ და ტექსტის წაკითხვის შემდეგ, აღტაცებულმა პედაგოგებმა არნახული პატივი მიაგეს და უწოდეს „პეტრიწი“ – „კლდის მჩხრეკველი“ ანუ „კლდეზე კარგად წამკითხველი“ (ლოლაშვილი 1982: 162).

სავარაუდოდ, „როდოპული ავტოგრაფი“ მნიშვნელოვანი შინაარსისა უნდა იყოს საქართველოს ისტორიისათვის. შესაძლოა, რომ ეს არის ჩვენი შორეული წინაპრების წერითი კულტურის მნიშვნელოვანი ძეგლი - უძველესი დამწერლობით, რომლის შესახებ იმ დროს ჯერ კიდევ არსებობდა ცოდნა. ამ მოვლენას ჩვენ ვაკავშირებთ უძველესი თრაკიის მიწაზე პროტოქართველური ტომების ცენტრალური ევროპისაკენ მიგრაციის კვალთან (იხ. ო. ჯაფარიძე, „ქართველი ერის ეთნოგენეზისის სათავეებთან,“ 2006; რ. გორდეზიანი, „მედიტერანულ-ქართული მიმართებები,“ 2007).

ვფიქრობთ, რომ განუსაზღვრელი ძალაუფლებისა და არჩევანის მრავალფეროვნების პირობებში, სახელგანთქმულმა ძმებმა აბაზ და გრიგოლ ბაკურიანისძეებმა, მიუხედავად საქართველოს მიმართ არაერთგზის დამტკიცებული სიყვარულისა, სამუდამო სამყოფელად ხსენებული ადგილი აირჩიეს მიმავლის თვალთახედვით, საქართველოს უძველესი ისტორიის „შენახვის“ შორსმჭვრეტელოვანი მიზნებით. ამასთან, გადაწყვიტეს რომ: ა) წარწერიან კლდესთან ახლოს აემენებინათ მონასტერი და საძვალე (ამ რეგიონში მათ უკვე ჰქონდათ სამხედრო სტრატეგიული მნიშვნელობის ობიექტი); ბ) დაეარსებინათ სამეცნიერო და კულტურულ-საგანმანათლო ცენტრი; გ) სათანადო სამუშაო პირობები შეექმნათ ახალგაზრდა, თუმცა, უკვე სახელმოხვეჭილი თანამემემულისათვის; დ) მიუხედავად ტიპიკონის მიხედვით დადასტურებული პეტრიწონის მონასტრის არაელინური გარემოსი, სავანისათვის ეწოდებინათ ბერძნულფუძიანი სახელი- „პეტრიწონი,“ ახლადკურსდამთავრებული იოანეს „პეტრიწად“ სახელდებისა და კლდესთან დაკავშირებული ფაქტის გამო.

მაშასადამე, პეტრიწონის მონასტერთან ახლომდებარე კლდეზე წარწერილის ამოკითხვის ისტორია და პეტრიწონისა და გელათის ემბლემების (1083 წ. და 1106-1110 წწ.) ერთგვაროვნება, ჩვენთვის იოანე პეტრიწის იდენტიფიკაციისა და მისი სამოღვაწეო დროის მაქსიმალურად მიახლოებული თარიღის მიმანიშნებელი მტკიცებულებებია.

შემდეგი საკითხი გახლავთ „აბასგი გრამატიკოსის“ პრობლემა, როგორც იოანე პეტრიწის ბიოგრაფიის დადგენის ერთ-ერთი არგუმენტი. პეტრიწის პირველმკვლევარმა ნ. მარმა თ. უსპენსკის მიერ გამოქვეყნებული (იხ. Успенский Ф. И., Синодик в неделю православия,

1893) XI ს-ის II ნახევრის ცნობილი ბიზანტიელი ფილოსოფოსის იოანე იტალოსის მიერ „აბაზგი გრამატიკოსისადმი“ გაგზავნილი წერილის (N 64) ადრესატად მიიჩნია იოანე პეტრიწი. ეს მოსაზრება შემდგომში ტრადიციულად იქცა და მას დღემდე იზიარებენ ჩვენშიაც და უცხოურ სამეცნიერო წრეებშიც.

ეს ჰიპოთეზა ეჭვს არ იწვევდა, რადგან VIII ს. 80-იანი წლებიდან ბიზანტიელი, არაბი და სპარსი ავტორები მთელ დასავლეთ საქართველოს წერილობით წყაროებში „აბაზგიად“ („აფხაზეთი“, „იბერია“) მოიხსენიებენ, ხოლო „აბაზგი“ ნიშნავდა როგორც საკუთრივ აფხაზს, აფსილს, ისე ყველა დასავლელქართველს (ლორთქიფანიძე, 1990:46.). ამასთან, ენათმეცნიერული თვალსაზრისითაც, ბერძნული „აბაზგ“ ითვლება ქართული „აფხაზ“ და „აბხაზას“ ფონეტიკურ სახეცვლილებად (ნ. მარი, თ. გამყრელიძე და სხვ.).

უკანასკნელ ხანს, ტრადიციად ქცეული ამ მოსაზრების მიმართ გაჩნდა ორი ალტერნატიული აზრი. ერთი ეკუთვნის დ. მელიქიშვილს, რომელიც განასხვავებს იოანე პეტრიწსა და იოანე იტალოსს შორის საღვთისმეტყველო დოგმატურ საკითხებზე არსებულ კონცეპტუალურ პოზიციებს და მიიჩნევს, რომ „ვარაუდი პეტრიწის, როგორც იტალოსის უერთგულესი მოწაფის შესახებ, ეჭვქვეშ დგება“ (მელიქიშვილი 2016: 670). როგორც ვხედავთ, აქ მათი მოღვაწეობის დროზე არაფერია ნათქვამი (საკითხის ასე დასმას მივიჩნევთ ჩვენი მოსაზრების სასარგებლოდ. შევეცდებით, რომ პუბლიკაციების შემდგომ ნაწილში წარმოვადგინოთ პატივცემული აკადემიკოსის თვალსაზრისის განმამტკიცებელი არგუმენტები. თუმცა ქვემოთ მოყვანილი ფაქტებით, ნაწილობრივ, ეს უკვე ამავე ნაშრომში მოხდება).

მეორე ვერსიის ავტორია ე. ჭელიძე, რომელსაც ეთნონიმთან მიმართებით აქვს ტრადიციულის საწინააღმდეგო მოსაზრება და ცდილობს „ლეგენდის გაქარწყლებას.“ იგი წერს, რომ წერილში „Προς τον Ἀβασγὸν τὸν γραμματικόν. Ἀπορία περί τίνων τῆς γραμματικῆς“ - გრამატიკის ზოგიერთ საკითხში არსებული სირთულეების შესახებ, „აბასგი“ არის არა ეროვნების აღმნიშვნელი, არამედ საკუთარი სახელი ადრესატისა... ტექსტი ქართულად ითარგმნება არა როგორც „აბაზგი გრამატიკოსის მიმართ,“ არამედ: „აბასგის, გრამატიკოსის მიმართ“ ანდა „გრამატიკოს აბასგის მიმართ“, ე.ი. „აბასგი“ არის ადამიანის სახელი, ეს გარემოება კი, ვფიქრობთ, აქარწყლებს ლეგენდას „იოანე აბხაზის“ შესახებ. ხსენებული „აბასგი“ სავსებით შესაძლებელია ბიზანტიელი ყოფილიყო. ჩვენი აზრით, უთუოდ ასეც იყო“ (ჭელიძე 1995).

ამასთანავე, ე. ჭელიძეს მიაჩნია, რომ პეტრიწის ბიოგრაფიის კვლევისათვის „აბაზგის“ საკითხი „ყველაზე არასაიმედოა“ და აქტუალური აღარ არის, რადგან „ბოლო დროს მისი მოხმობა, ჩვეულებრივ, აღარ ხდება.“ ფაქტები კი ცხადყოფს, რომ საკითხთან დაკავშირებით

მსჯელობისას, „აბაზგი გრამატიკოსის“ თემა უმალ იჩენს ხოლმე თავს. ამის მაგალითებია უახლესი ქართული (მათ შორის, დ. მელიქიშვილისეული ხსენებული დიპლომატიური გამოცემა) და უცხოური ბიზანტიოლოგიური კვლევები. მაგალითად:

ავსტრალიელი ბიზანტიოლოგი ლინდა ჰარლანდი და ამერიკელი სტეფან რაპპი 2006 წელს გამოქვეყნებულ კვლევაში „მართა-მარია ალანიელი“ განიხილავენ ბიზანტიის ქართველი დედოფლის მრავალმხრივ მოღვაწეობას. მეცნიერები ვარაუდობენ, რომ შესაძლოა იგი, სხვა ქართველთა მსგავსად, ზრუნავდა „იოანე პსელოსის მოსწავლესა და იოანე იტალოსის მეგობარ ქართველ ნეოპლატონიკოსზე.“ შემდეგ კი, გაზიარებული თვალსაზრისის შესაბამისად, აკეთებენ განმარტებას: „ვისაც იტალოსი მოიხსენიებდა აბაზგ გრამატიკოსად, რომელიც გაიგივებულია პეტრიწთან“ - „She was also probably a patron of the Georgian neo-Platonist John Petrici“ (Petritsi), who was a pupil of Psellus and a friend of Italus who addressed an essay to an ‘Abasgian grammarian’ who has been identified with Petrici“ (Garland, Rapp:2006).

„აბაზგი გრამატიკოსისა“ და პეტრიწის იგივეობის საკითხში, პროფესორები ჰარლანდი და რაპპი ეყრდნობიან ქართველ და არაქართველ ბიზანტიოლოგთა მონაცემებს, ესენი არიან: ბერძენი (პ. იოჰანუსი, Ioannes Italos: Quaestiones Quodlibetales, Ettal, 1956, Quaestio 64; M. 1956 წ.), გერმანიაში მოღვაწე მ. თარხნიშვილი (Geschichte der kirchlichen georgischen Literatur, Studi e Testi, 185, Vatican City, 1955 წ.), ინგლისელი ნ. ვილსონი (Scholars of Byzantium, London, 1983) და ქართველი ნ. მელიქიშვილი (მოთხრობანი იუდაებრივისა ძუელსიტყუაობისანი, 1988წ.).

როგორც ვხედავთ, პეტრიწისადმი დედოფლის მზრუნველობას ავტორები ვარაუდობენ, მაგრამ „აბაზგისა“ და „ქართველის“ იგივეობის საკითხში დარწმუნებით ენდობიან მეცნიერთა ინტერნაციონალურ ჯგუფს. ისინი, ალბათ, ძნელად თუ წარმოიდგენენ, რომ ხსენებული იგივეობის უარყოფის მიზნით, დღეს ჩვენში განსახილველია ბერძნულიდან ქართულ ენაზე „არასწორად“ თარგმანის საკითხი (!!).

ე. ჭელიძის მიმართ პატივისცემის დადასტურებით, გავხედავთ და ვიტყვით, რომ ბერძნული გრამატიკის წესების ამ კონკრეტული შემთხვევის შესახებ, საინტერესო იქნებოდა ძველი ბერძნულის მცოდნე თანამედროვე პეტრიწოლოგთა (დ. მელიქიშვილი, დ. სუმბაძე, ლ. ალექსიძე, ლ. გიგინეიშვილი და სხვ.) შეხედულებებიც, რაც ნათელს მოჰყენდა საკითხს და საბოლოოდ გაარკვევდა იმას, თუ რამდენად სწორად იქნა წაკითხული ხსენებული ტექსტი ქართულად მისი პირველად თარგმნის დროს.

ხსენებული უცხოელი პროფესორებისაგან განსხვავებით, ე. ჭელიძის ახალ დათარიღებას უკვე გამოეხმაურა იტალიელი მეცნიერი ა. ბრუნი. თბილისში გამართულ საღვთისმეტყველო კონფერენციაზე

წარმოდგენილ ნაშრომში მან ისაუბრა იმაზე, თუ როგორ აისახა საქართველოში გვიანანტიკური ხანის ანთროპოლოგიური, ფიზიოლოგიური და სამედიცინო თეორიები და რა ზეგავლენა იქონია ამან ძველი საქართველოს კულტურაზე (ბრუნი2013: 55).

იოანე პეტრიწზე საუბრისას მომხსენებელმა დაადასტურა ქართული ხალხური მედიცინის მრავალათასწლოვან ტრადიციების მიმართ პატივისცემა და თავისი თვალსაზრისების წარმოდგენისას დაეყრდნო ე. ჭელიძისეულ უახლეს დათარიღებას. რის შედეგადაც, პეტრიწის მოღვაწეობის დეტალები მან განიხილა არა ძველი - XI საუკუნის, არამედ, XIII საუკუნის კონტექსტში. შესაბამისად, მოხდა არასათანადო შეფასება იმ მდიდარი მემკვიდრეობისა, რაც კონკრეტულად, იოანე პეტრიწთან და ზოგადად, ხსენებული დარგის მემკვიდრეობასთან არის დაკავშირებული.

განხილული მაგალითი გვაფიქრებინებს, რომ „აბაზგი გრამატიკოსისათვის“ ქართველური შინაარსის გამოცლისტენდენცია კვლავაც გაგრძელდება. ამის კიდევ ერთი მაგალითია აფხაზი მეცნიერის გამოცხადილიც. ისტორიკოსი მ. გუმბა იოანე იტალოსის ადრესატად იოანე პეტრიწის განხილვის შესახებ წერს: „По основательному предположению акад. Н. Я. Марра, под этим «абхазом» следует понимать известного грузинского философа Иоанна Петрици. Действительно, предположить можно, но доказать почти невозможно“ (Гунба1999: 120-121).

„აბაზგის“ პრობლემის მიმართ ხსენებული ეჭვის გამოთქმის შემდეგ მრავალი წელი გავიდა. საკითხი კი დღემდე ღიად რჩება. ვინ და როდის უნდა დაადგინოს ზნარგაჩენილი ტრადიციის ჭეშმარიტება თუ ცდომილება, თუ კი ერთ შემთხვევაში (დ. მელიქიშვილი) საუბარია წერილია ავტორსა და ადრესატს შორის (იტალოსი და პეტრიწი)საღვთისმეტყველო-კონცეპტუალურ სხვადასხვაობაზე, მეორეში კი (ე. ჭელიძე) - ბერძნული ენის გრამატიკა-მათლწერის უზუსტობაზე („აბაზგი“ - ეთნონიმი თუ კაცის სახელი)?

არსებული „ლეგენდის გაქარწყლების“ მიზნით, ე. ჭელიძე გვთავაზობს, რომ „აბაზგის“ სახელის სავარაუდო პიროვნება ვეძიოთ ბერძენ ფილოსოფოსთა შორის. ამ სახელის ისტორიული პირი კი (მით უფრო, ფილოსოფოსი, რომელსაც ასეთი დიდი პატივითა და მისგან მხარდაჭერის იმედით მიმართავდა ცნობილი ნეოპლატონიკოსი იოანე იტალი), არათუ ბერძნულ, არამედ, ქართულ სივრცეშიც იშვიათად გვხვდება (კლდიაშვილი 2009). მიმდინარე კვლევამ გვიჩვენა, რომ შესაძლოა ახალმა ფაქტებმა კიდევ უფრო განამტკიცოს პირვანდელი ჰიპოთეზა. ასეთი კი რამდენიმეა:

გასული საუკუნის 80-იან წლებში პროფესორმა რ. სირაძემ წარმოადგენა საყურადღებო ცნობები, რომელიც მან პეტრიწონის მონასტერსა და სოფლის ბიბლიოთეკებში მოიპოვა. მათ შორის უმნიშვნელოვანესია

თეოფილაქტე ბულგარელისწერილი იოანესადმი (სირამე 1982: 131-132). მოხდა ისე, რომ ეს მნიშვნელოვანი წყარო იოანე პეტრიწისადმი მიძღვნილი კვლევებისას, ყურადღების მიღმა აღმოჩნდა.

„უფალ იოანე ფილოსოფოსისადმი“ გაგზავნილ ეპისტოლეში დიდი ღვთისმეტყველი განსაკუთრებული პატივისცემითა და სასოებით მიმართავს „ერთ გამონაკლისს,“ - მას, ვისაც „ყველა ფილოსოფოსზე მაღლა აყენებს“ და „ვინც დღეს ფილოსოფიასა ქმნის... მოყვარეს სათნოებს... არადა, თვით ეწამება უკეთურებისაგან.“ ავტორიარაერთიეპიტოეტით ამკობს მას და მოიხსენიებს „ღვთაებრივ იოანედ.“ „ღვთაებრივს“ კი, როგორც უკვე წინა სტატიაში მოგახსენებდით, ბერძნები მხოლოდ პლატონს უწოდებდნენ სიბრძნის გამო.

მცირე მოცულობის ტექსტში კარგად ჩანს როგორც ავტორის, ისე ადრესატის მსოფლმხედველობრივი ინტერესი - „მაღალ ფილოსოფიასთან დაახლოებისაკენ“ სწრაფვა, რასაც ბრძენი იოანე „სიტყვითაც და საქმითაც განასახოვნებს.“ მაგრამ ეს მხოლოდ „მაღლა ლაჟვარდისა და ცის ზემოთ არწივივით ფრენა“ კი არა, „ნათელი გონებაა, მეუფე ყოველივესი, რაც კი ამალღებულობას ესწრაფვის.“ ასე ახასიათებს მკაცრი მჭერმეტყველებით ცნობილი ნეტარი მამა მისთვის საპატივცემულო იოანეს.

პეტრიწის შემკვიდრეობას გაცნობილი მკითხველი იოანე იტალო-სის მაღალ შეფასებებში უმაღლესი განჭვრეტს ქართველი ფილოსოფოსისეულ სახეებს: მსჯელობას უმაღლესი მიზეზისაგან სამყაროს ქმნადობაზე; შეუცნობელ „უცნაურსა“ და შეცნობად „წარმოარსებულზე“, ხილულ სამყაროს შორის მდებარე ღვთაებრივი რიცხვების, სულისა და გონის საფეხურებზე; „ყოველთაგან ზესთ მდებარე“ ღმერთზე, რომლისაგანაც ხდება ყოველივეს „არსებითი გზავნაი;“ პირველმიზეზი ზეარსის კეთილობაზე, იგივეობა-მსგავსების და მიზეზ-შედეგობრიობას შორის მიმართებაზე და სხვა მრავალ უზადო წიაღსვლას, რომელიც მის „უერთებრივეს და უუმწვერვალეს გონებათაგანის“ ნაღვაწს ახასიათებს.

საცნაურია, აგრეთვე, წერილის ის ნაწილიც, რომელიც მიგვანიშნებს ორიგინალური აზროვნების გამო პეტრიწისადამი ანტაგონისტურად განწყობილ უცხოელთა თუ თანამემამულეთა მხრიდან დევნით განპირობებულ მის პირად ტრაგედიაზე. ეპისტოლეს პირველმკვლევარის მოსაზრებისადმი თანაზიარობისა და ნდობის შემთხვევაში, ანუ თეოფილაქტე ბულგარელის წერილის რ. სირამისეული თვალთახედვით წაკითხვისას, მისი შინაარსი სრულ შესაბამისობაშია როგორც იოანე პეტრიწის მიმართ არსებულ შეფასებებთან, ასევე პეტრიწის მსოფლმხედვასთან და მის შემკვიდრეობაში წარმოჩენილ კონცეფციებთან.

რ. სირამის აზრით, წერილი იოანე პეტრიწისადამია მიწერილი. მაგრამ თუ მას არ ვენდობით, მაშინ, ჰიპოთეზის უარსაყოფად, ახლა

უკვე, ახლადმოკვლეული ორი უცნობი ფაქტი „შეგვიშლის“ ხელს. აქედან პირველი გახლავთ, იგივე, ნეტარი თეოფილაქტე ბულგარელის ეპისტოლე „იოანე ფილოსოფოსისადმი.“

ცნობილია, რომ თეოლოგიის ისტორიაში გადაუჭრელად ითვლება ნეტარი თეოფილაქტეს სამოღვაწეო პერიოდები და მისი წერილების ზუსტი დათარიღების საკითხი. ასეთია ჩვენთვის მნიშვნელოვანი წერილიც (Успенский 1879: 6-8), რომელიც პრობლემურია ორი თვალსაზრისით: პირველი - გაურკვეველია წერილის ადრესატი „იოანე“ და მეორე - თარიღობრივი შეუსაბამობაა თეოფილაქტე ბულგარელის მოღვაწეობის პერიოდიზაციასთან.

დასახელებული „იოანე ფილოსოფოსის“ სავარაუდო ვერსიად, ბერძნულ და რუსულ სამეცნიერო ლიტერატურაში განიხილება ნეო-პლატონიკოსი იოანე იტალოსი. თუმცა, მკვლევარები აღიარებენ, რომ სიზუსტისათვის მათ აზრკოლებთ სამი გარემოება: პირველი ის, რომ წერილის შინაარსის მიხედვით, ეპისკოპოსი იმპერატორთან შუამდგომლობას სთხოვს იმხანად უკვე დევნილობაში მყოფ ფილოსოფოსს, რაც ფაქტობრივი შეუსაბამობაა; მეორე: თუ წერილის ადრესატად მაინც ჩაითვლება იოანე იტალოსი, მაშინ პრობლემას ქმნის ნეტარი თეოფილაქტეს ურთიერთობის თემა ეკლესიისაგან განკვეთილ ნეო-პლატონიკოსთან დამესამე: იმ შემთხვევაში, თუ ყველაფრის მიუხედავად, ხსენებულ იოანედ ჩაითვლება იოანე იტალოსი, ახლა უკვე, ბუნდოვანი ხდება ნეტარი მამის ბულგარეთში მოღვაწეობის პერიოდის დასაწყისის დათარიღების საკითხი.

ცხადია, რომ: პირველი - სამიებელია ვინმე სხვა „იოანე ფილოსოფოსი;“ მეორე - იგი არის იმდენად დიდი ავტორიტეტი, რომელსაც არქიეპისკოპოსი იმპერატორთან შუამდგომლობას სთხოვს; მესამე - ცნობილ ფილოსოფოსთა დევნისასაც კი, სახელმოხვეჭილი ფილოსოფოსი დიდ ავტორიტეტად რჩება; მეოთხე - წერილის ადრესატად სხვა „იოანე ფილოსოფოსის“ განხილვის შემთხვევაში, შესაბამისობაში მოდის მეცნიერთა ვარაუდები ბულგარეთში არქიეპისკოპოსის კათედრაზე თეოფილაქტეს აღსაყდრებისა და ალექსი კომნენოსთან მისი ურთიერთობის ზუსტი თარიღები.

ვფიქრობთ, რომ თავის დროზე, საკითხის მკვლევარები „სხვა იოანედ“ უსათუოდ განიხილავდნენ იოანე პეტრიწსაც, ამგვარი დამკვეთით: ა) ნათელი ეფინება საკითხთან დაკავშირებულ ყველა ჩამოთვლილ „გაუგებრობას;“ ბ) ახლა უკვე მეორე, ანალოგიური პათოსის წერილით გამყარდება რ. სირამისეული ზემოთხსენებული მიგნება და გ) კიდევ ერთი ახალი ფაქტით დადასტურდება ბიზანტიის იმპერიის დელქართულ სათვისტომოსთან თეოფილაქტე ბულგარელის ისტორიულად კარგად ცნობილი მჭიდრო ურთიერთობა.

ჩვენი მეორე არგუმენტი, აგრეთვე, უცნობი ფაქტი, რომლის შესახებ მოგვითხრობს აკად. თეოდორ უსპენსკი თავის ცნობილ ნაშრომში „ნარკვევები ბიზანტიური განათლების ისტორიიდან.“ წიგნის ერთ-ერთ თავში, ზემოთ უკვე მრავალგზის ნახსენები იოანე იტალოსის შესახებ საუბრისას, აკადემიკოსი ყურადღებას ამახვილებს დასავლეთევროპულ ფილოსოფიაში იმხანად დამკვიდრებულ სწავლებებზე. მათში წვდომა კი სურს იმისათვის, რომ გამოიტანოს შესატყვისი დასკვნები იოანე იტალოსის მიერ ბიზანტიაში მოღვაწეობის დროს დაარსებული სააზროვნო სკოლის შესახებ.

ავტორი ამისათვის არკვევს იტალოსის აღზრდისა და განათლების გარემოებებსა და იმას, თუ მის ფილოსოფიურ სისტემაში რა არის აღებული მასწავლებლებისაგან და რა - ორიგინალური, საკუთრივ, მისი ნააზრევი. პრობლემის მრავალმხრივი ანალიზისას თ. უსპენსკი განხილავს დასავლეთში განვითარებული ნომინალიზმისა და რეალიზმის ისტორიისა და დიალექტიკის მეთოდის დანერგვის თვალსაზრისებსაც. აქ კი იგი იმოწმებს ფრანგ ისტორიკოსს დუბულეს (1619-1678) და მისი ნაშრომიდან („Historia univers“) ციტირებს, როგორც თავად წერს, - „დიდად საინტერესო, თუმცაღა ფრიად ბუნდოვან“ ცნობას: „...об истории диалектики, называя основателем ее некоего Иоанна. Кто был этот Иоанн, последователем которого был, между прочим, и Росцеллин, это решается различно и вообще неудовлетворительно до такой степени, что основатель знаменитой школы на западе остается совершенно неизвестным“ (Успенский 1891: 178).

როგორც ვხედავთ, დიალექტიკის მეთოდის შემომტანად დასახელებულია „ვინმე იოანე,“ რომლის ვინაობის დასადგენად მეცნიერთა მცდელობა იმდენად განსხვავებული და „არადამაკმაყოფილებელია,“ რომ „Unbekannter Dialektiker“ და „დასავლეთის ამ ცნობილი სკოლის ფუძემდებელი სრულიად უცნობი“ რჩება. შესაძლო ვარიანტთა ძიებაში, თ. უსპენსკის მაგალითად მოჰყავს გერმანელი ფილოსოფოსის ფრიდრიხ იბერვეგის (1826-1871 წწ.) ვარაუდი, რომელიც უარყოფს სავარაუდო ვერსიად იოანე სკოტის (810-877 წწ.) განხილვას და იქვე მიუთითებს, რომ „უფრო გვიანდელი დიალექტიკოსი მათთვის უცნობია.“

ვინ შეიძლება იყოს დიალექტიკის ისტორიაში XI – XII საუკუნეების „დასავლეთის ცნობილი სკოლის“ ფუძემდებელი, „დიალექტიკის მეთოდის შემომტანი“ და „სრულიად უცნობი“ - „ვინმე იოანე“ (დუ ბულესთან - „Iohannes“)? პეტრიწის მიმართ სადღეისოდ არსებული შეფასებებიდან გამომდინარე, გვაქვს არგუმენტირებული საფუძველი რომ შესაძლო სამიხრთ ვარიანტად განვიხილოთ ქართველი ფილოსოფოსი. თანამედროვე ქართველი და უცხოელი მკვლევარები (აკად. ა. ლოსევი) ერთხმად აღიარებენ, რომ იოანე პეტრიწი, უბადლო დიალექტიკოსია. მაგალითად:

პროკლე დიადოხოსის ქართული თარგმანისას, იოანე პეტრიწი თავისი ფილოსოფიური ტენდენციებით, არღვევს „კავშირის“ ავტორის არგუმენტაციების რიგს და თანმიმდევრული მსჯელობით ესწრაფვის ტექსტის შინაგანი მთლიანობის აღდგენას; სისრულისაკენ სწრაფვის, შესამეცნებელის მნიშვნელობასა და არსში წვდომისაკენ მოუწოდებს იგი თავის მოსწავლეებს, რომელთაც ხშირად მიმართავს, რათა დაეუფლონ დიალექტიკის ხელოვნებას, - ჩაუკვირდნენ დასაბუთების აგებისა და მსვლელობის პროცესს, გონებითი მზერით ჩასწვდნენ აღმოსაჩენ-შესამეცნებელს.

დიალექტიკის მეთოდზეა დამყარებული იოანე პეტრიწის, როგორც სიტყვათმემოქმედისა და დიდაქტიკოსის პრინციპები. თავის ფილოსოფიურ ხედვებში. იგი იყენებს მაგალითებსა და ანალოგიას, რაშიც მას მხარს უჭერს წმიდა მამათა ტრადიციაც, სადაც ამგვარი დიალექტიკური განსჯანი მოხმობილია არა სჯულმდებელობის სურვილით და პრეტენზიით, არამედ, აზროვნების, გონების ვარჯიშისა და ძიებისათვის (მელიქიშვილი2013).

პეტრიწის შემოქმედების განხილვისას, მისი აზროვნების შინაგან დიალექტიკაზე მეტყველებს პროკლე დიადოხოსის „კომენტარების“ ურთულესი თავების „განმარტებანში“ ფილოსოფოსის ღრმა მსჯელობანი (მახარაძე2013: 174; 228).

იოანე პეტრიწი არამხოლოდ არღვევს არსებულ სააზროვნო, მსოფლმხედველობრივ სტანდარტებს, არამედ, არის ჭეშმარიტი დიალექტიკოსი, ანუ ის, ვინც გამოდის პიროვნული, სუბიექტური სივრციდან და ფიქრობს ისე, როგორც იფიქრებდა მთელი კაცობრიობა. პეტრიწის მიზანია გაიგოს დაახსნას სამყარო არა გარედან მიღებული რელიგიური, იდეოლოგიური, კულტურული სქემებით, არამედ საკუთარი, თანდაყოლილი გონიერი პრინციპის ამოქმედებით. „საკუთარი, სუბიექტური აზროვნებით შეიმეცნოს ობიექტურობა, და თანაც უნივერსალურად, საკაცობრიო მასშტაბებში“ (გიგინეიშვილი2009).

პეტრიწის მიერ მუსიკალური პრობლემატიკის დიალექტიკურ-ლოგიკური მეთოდით განხილვა შეფასებულია როგორც გზა, რომელმაც ქრისტოლოგიურ-ორთოდოქსულ ატრიბუტად ქცეული სამგალობლო მუსიკა გაანთავისუფლა თეოლოგიის სქოლასტიკური დოგმატიზმიდან და ღვთისადმი მიმართვის საშუალებად აქცია (ფირცხალავა 2004);

დიალექტიკური მეთოდის საფუძველზე ანვითარებს პეტრიწი ქვეყნის სამზომილოისა (გეომეტრია) და რიცხუნის (არითმეტიკა) შესახებ მსჯელობას, რითაც საღვთისმეტყველო ახსნას უძებნის ძირითად მათემატიკურ პრინციპებს (ყაუხჩიშვილი1948: 16-17).

საღვთისმეტყველო-სამეცნიერო კვლევებიდან მოხმობილი ამ მცირე ამონარიდებიდანაც კი, კარგად ჩანს, რომ პეტრიწისის მოღვაწეობის წამყვანი მეთოდია დიალექტიკური აზროვნება, რაც ემსახურება თვით-

განვითარებისა და თვითსრულყოფის პროცესს, ესწრაფვის სამყაროს კანონზომიერებებში წვდომას.

თ. უსპენსკის ხსენებული წიგნი გამოცემულია 1891 წელს, მასში დასახელებული ფრანგი მემატიაწე კი ორი საუკუნის წინ იკვლევდა უცნობი დიალექტიკოსის საკითხს. იმ დროისათვის პეტრიწის ფენომენი უცნობი იყო როგორც სამამულო, ისე ევროპული ფილოსოფიური საზოგადოებისათვის. განიხილავდნენ თუ არახსენებული ფრანგი, გერმანელი და რუსი თეოლოგები „ვინმე იოანეს“ სავარაუდო ვარიანტად ქართველ ფილოსოფოსს, თუკი მათთვის ცნობილი იქნებოდა ნეოპლატონიკოსის მემკვიდრეობის შესახებ? ვფიქრობთ, რომ - უსათუოდ.

ამრიგად, ჩვენ წარმოვადგინეთ იოანე პეტრიწის სამოღვაწეო დროის განმსაზღვრელი დღემდე არსებული ვერსიები და ის ახალი ფაქტები, რომლებიც, დიდი ალბათობით, დაკავშირებულია დიდი ფილოსოფოსის ბიოგრაფიასთან. შედეგად, ჩამოყალიბდა რამდენიმე ჰიპოთეზა, გამოიკვეთა კითხვები:

ვინ შეიძლება იყოს მონასტერთა სიმბოლოების კონცეფციისა და მათი ქვაში ამეტყველების იდეის ავტორი? ვის, ქვის ფენომენტთან „გაშინაურებულ“ (ვგულისხმობთ „პეტრიწად“ სახელდების ჩვენეულ ვერსიას) რომელ შემოქმედს შეეძლო ეკარნახა მსოფლიოს შემდგომი კულტურისათვის ზოგადსაკაცობრიო სიმბოლიკით გამშვენებული საგანმანათლებლო ემბლემები? ვინ იყო ის ახალგაზრდა ქართველი, ვინც უცნობი დამწერლობის წაკითხვით აღაფრთოვანა მოძღვრები და ვისაც მათგან მხრებზე შემოსმისა და უცნაური აღიარების პატივი ერგო (რაზედაც წინა წერილში მოგითხრობდით)?

რომელ მოაზროვნეს - „ერთ გამონაკლისს“, „ნათელი გონების“, „აზრებში არწივივით მფრენს“ ეძებენდასავლური სამყაროს მკვლევარები? ვინ არის ევროპელი და რუსი ფილოსოფოსებისაგან აღიარებული და დიალექტიკის ისტორიაში XI-XII საუკუნეების „ცნობილი სკოლის“ დამაარსებელი „Некий Иоанн“ და „Unbekannter Dialektiker?“ შეიძლება, რომ ეს იყოს იმჟამად ქართული და ევროპული ფილოსოფიური წრეებისათვის უცნობი იოანე პეტრიწი? ანუ ის, ვისი მემკვიდრეობის გაცნობის შემდეგაც, ცნობილი რუსი თეოლოგი ა. ლოსევი (ფარული ბერი ანდრონიკე) გელათში მასზე ლოცულობდა და თავს ავედრებდა.

პეტრიწონისა და გელათის დაღ-ნიშნულების დადგინების შემდეგ, ჩვენთვის ყველა სხვა პრობლემა, უკვე ამ სიმბოლოების „შუქზე“ განიხილება. ამიტომ, ზემოთ განხილულ ცნობებში საძიებელ პიროვნებად ჩვენ მივიჩნევთ იოანე პეტრიწს.

იმ შემთხვევაში, თუ გამოვრიცხავთ ჩვენს ვერსიებს, რათქმაუნდა, კვლავ იარსებებს კითხვები, რომლებიც უკვე დაისვა. აქედან, ყველა

შეკითხვა თავს იყრის ერთ პრობლემაში: ვინ არის ის იოანე, რომელმაც, ერთ დროს, შეცვალა ევროპული აზროვნება?

მაშასადამე, იოანე პეტრიწის იგივეობის დადგენისა და სამოღვაწეო დროის განსაზღვრის სასარგებლოდ მიგვაჩნია ჩვენ მიერ ჟურნალ „მაცნეში“ (2018, N2; 2019, N2; 2021, N2) განხილული და შემდგომი მეცნიერული დამუშავებისათვის შემოტანილი არგუმენტები: პირველი: ქართულ მონასტერთა ემბლემები (1083 წ. და 1106-1110 წწ.); მეორე: იოანე ბატონიშვილის ცნობებისა და ბულგარული არტეფაქტის შესატყვისობა; მესამე: თეოფილაქტე ბულგარელის პირველი წერილი „ღვთაებრივი იოანესადმი;“ მეოთხე: თეოფილაქტე ბულგარელის მეორე ეპისტოლე-მიწერილი „იოანე ფილოსოფოსისადმი“ და მეხუთე: „ვინმე იოანე“ დიალექტიკოსის პრობლემა რუსულ და დასავლურ სამეცნიერო ლიტერატურაში.

პეტრიწთან დაკავშირებული ნებისმიერი საკითხის შეფასებისას, ვითვალისწინებთ დოკუმენტურად დადასტურებულ და გაზიარებულ თვალსაზრისს ფილოსოფოსის დევნის შესახებ. ახლადმოკვლეული ფაქტები, კიდევ უფრო მეტად გასაგებს ხდის, თუ რატომ ავიწროებდნენ მას, როგორც თავადვე წერს, - „სასაფრთხოდ მომზირალნი,“ - „უმეცრები სასწავლოთადათ“ (უცოდინარნი) და „თვისისა უმეცრებისა უმეცარნი“ (საკუთარი უცოდინრობის უცოდინარნი). გაცნობიერებული გვაქვს ის საშიშროებაც, რომ ნებისმიერი უნებლიე შეცდომით, ახლა უკვე ამ საუკუნეში არ ვიქცეთ დიდი მოაზროვნის მორიგ „მდევენელებად.“

ამჟამად, პეტრიწის მონუმენტური ფენომენის სამოღვაწეო დროის დასადგენად, ერთადერთ საშუალებად ითვლება მისი ლინგვისტურ-ენათმეცნიერული „პორტრეტი.“ მკვლევართა მიმართ დიდი პატივისცემის დადასტურებით, გავბედავთ და ვიტყვით, რომ ზოგ შემთხვევაში, ჭეშმარიტების დადგენად ამ მეთოდის უნიკალურობაში ეჭვს იწვევს წამყვან სპეციალისტთა ერთმანეთისაგან რადიკალურად განსხვავებული პოზიციები.

მიგვაჩნია, რომ იოანე პეტრიწის სამოღვაწეო დროის ერთი საუკუნით გვიან გადმოტანას, თუ ის ზედმიწევნით არ აკმაყოფილებს სწორედაც „მეცნიერული აკრიბის“ (ე. ჭელიძე) წესებს, უსათუოდ ახლავს ისტორიულ რეალობათა რიგი დანაკარგები, რომელთა გამოსწორება, შესაძლოა, შემდგომში გვიან ან საერთოდ ვეღარ მოხერხდეს.

იოანე პეტრიწის მემკვიდრეობის შესწავლისადმი უცხოელ მკვლევართა მზარდი ინტერესის პირობებში, ქართველ პეტრიწოლოგთა მიერ გამოთქმული ყოველი ახალი მოსაზრება, შესაბამისად, აისახება საერთაშორისო სივრცეშიც. ამგვარი ვითარება, ცხადია, ერთიორად ზრდის თითოეული ახალი ჰიპოთეზისადმი პასუხისმგებლობას. ამიტომ აქ გამოთქმული თვალსაზრისების მიმართ ყველა შეფასებას, შენიშვნას და კონსტრუქციულ ოპონირებას ჩვენთვის აქვს განსაკუთრებული

მნიშვნელობა. იმედია, ჩამოთვლილ საკითხთა შემდგომი საფუძვლიანი, გაღრმავებული შესწავლა მოხდება გაფართოებულად, შესაბამისი დარგების სპეციალისტთა მიერ, განხილვისა და აზრთა შეჯერების პირობებში.

აღიარება-დევენისა და დაფასება-დაუფასებლობის ტკბილ-მწარედ ცვალებად გზაზე, პეტრიწის მიერ ფერნაცვალის სააზროვნო სისტემა და „ფრიად ღრიფოი“ (იოანე ჯამბაკურ-ორბელიანი) ენა მტკიცედ დაინერგა ჩვენში. მისი იდეების წყალობით, შესატყვისი სიტყვათქმნადობით ჩამოყალიბდა ახალი სამამულო სამეცნიერო და საღვთისმეტყველო ცნობიერება, რომლის ლიტერატურულ გამოხატულებად იქცა ქართული პოეტური სახარება „ვეფხისტყაოსანი.“

დიდი ფილოსოფოსის სამოღვაწეო დროსთან დაკავშირებით, წიგნში „იოანე პეტრიწი“, გ. თევზამესაუბრობს დასასაბუთებელი ჭეშმარიტების წინასწარ მიღების (*petitio principii*) საფრთხეზე (თევზამე 2006: 7). თუ რამდენად უსაფრთხოა ჩვენი ჰიპოთეზები, ამას დრო და საკითხის შემდგომი გაღრმავებული შესწავლა გვიჩვენებს. ვფიქრობთ, რომ ამ ეტაპზე, მოკვლეული მასალების ქრონოლოგია შესაბამისობაშია პეტრიწის სამოღვაწეო დროის ტრადიციულ თვალსაზრისთან, რისი უარყოფა უფრო ძნელია, ვიდრე მხედველობაში მიღება.

ერთადერთი, რაც „პეტრიწის დროსთან“ მიმართებით უდაოა და რასაც მასთან მეტ-ნაკლებად მიახლებული ყველა დაინტერესებული ადამიანი აღიარებს, არის ის, რომ მისი ფენომენი თავად, დრომეც განფინა ყველა დროში, - წარსულშიც, აწმყოშიც და მომავალშიც. საკაცობრიო ცოდნათა ერთიანობის იდეით, ერთი ღმერთის „ცისკროვანებით“ გასხივოსნებულმა მისმა ჭეშმარიტად „უერთებრივესმა და უუმწუერვალესმა“ გონებამ კი ევროპული რენესანსის გარიჟრაჟზე ადრე გაიბრწყინა ჩვენში, სხვათათვის მიუწვდომელ ჭიმჭიმელ-არეას შესწვდა და მარადიული „ცამცა გაიდარბაზა.“

გამოყენებული ლიტერატურა:

Aleksidze, I. (2008), *Ioane Petritsi da antikuri filosofია*, Tbilisi, „Tbilisis universitetis gamomcemloba.“ (ალექსიძე, ლ. (2008) იოანე პეტრიწი და ანტიკური ფილოსოფია, თბილისი: “თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა”).

Bruni, a, m. (2013), *antikuri periodis meditsina shua saukineebis sakartveloshi, zhurnali logosi*, Tbilisi. (ბრუნი ალესანდრო მარია, (2013), ანტიკური პერიოდის მედიცინა შუა საუკუნეების საქართველოში, *ჟურნალი ლოგოსი*, N7, თბილისი).

Chelidze, e, (1995), *Ioane Petritsis cxovreba da moghvaweoba, zhurnali “religia”* N1,2,3., (ჭელიძე, ე. (1995), იოანე პეტრიწის ცხოვრება და მოღვაწეობა, თბილისი: *ჟურნალი „რელიგია“*, 1995 წ. №. 1-2-3).

Garland, I. Rapp, S. H. (2006), Lynda Garland University of New England, Australia with Stephen H. Rapp Jr Georgia State University, Atlanta, Mart'a-Maria 'of Alania,

<https://www.romanemperors.org/maryl.htm>. Updated:11 July 2006.

Гунба, М. М. (1999), *Абхазия во II тысячелетии нашей эры (XI—XIII вв.)* Изд., «Алашара» Сухум.

Gigineishvili, I., (2009), *paules pasazhis neoplatonuri gaasreba ioane petriwtan (teoria materiis shesaxeb, zhurnali "kadmosi, Tbilisi.* (გიგინეიშვილი, ი., (2009) პავლეს პასაჟის ნეოპლატონური გააზრება იოანე პეტრიწთან, ჟურნალი „კადმოსი,“ თბილისი).

Ioane Petriwi, shromebi, T. 1, (1940), *Prokle Diadoxosisa platonurisa filosofosisa kavshirni, kartuli teqsti gamosca da gamokvleva da leqsikoni daurro simon yauxchishvilma., Tbilisi, universitetis stamba,* (იოანე პეტრიწი, შრომები, ტ. 1, (1940), პროკლე დიადოხოსისა პლატონურისა ფილოსოფოსისა კავშირნი, ქართული ტექსტი გამოსცა და გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო სიმონ ყაუხჩიშვილმა, თბილისი: “უნივერსიტეტის სტამბა”).

Kaukhchishvili, s. (1948), *Gelatis academia, Tbilisi.* (ყაუხჩიშვილი, ს. (1948), გელათის აკადემია, გამომცემლობა „მეცნიერება,“ თბილისი).

Koplatadze, g. (2008), *Kristianuli eklesiis istoria, sapatriarqos gamomcemloba, Tbilisi.* (კოპლატაძე გ. (2009), „ქრისტიანული ეკლესიის ისტორია,“ თბილისი: „საპატრიარქოს გამომცემლობა“).

Kldiashvili, d. (2009), *kartuli aristokratia konstantinopolshi, heretisa da kakheyis mmartveleni. Krebuli bizantinologiA-2. WIG.:I,* (კლდიაშვილი, დ. (2009), ქართული არისტოკრატია კონსტანტინოპოლში: ჰერეტიკისა და კახეთის მმართველები. თბილისი, კრებული „ბიზანტინოლოგია - 2,“ წგნ.: I).

Labadze, r. (2014), *Eqvtime Tayaishvilis publikaciebi uchour samecniero gamocemebshi 1927-1938, „didi eqvtime,“* (ლაბაძე, რ. (2014), ექვთიმე თაყაიშვილის პუბლიკაციები უცხოურ სამეცნიერო გამოცემებში. დიდი ექვთიმე, თბილისი: „არტანუჯი“).

Lolashvili, i. (1982), *mcire uwyebani qartvelta mweraltatvis, Tbilisi, gamomcemloba “mecniereba.”* (ლოლაშვილი, ი. მცირე უწყებანი ქართველთა მწერალთათვის (XVI-XIX სს.), თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“).

Lortkipanidze, m. (1990), *afkhazebi da afkhazeti, Tbilisi, “inteleqti,”* (ლორთქიფანიძე, მ. (1990) აფხაზები და აფხაზეთი, თბილისი: გამომცემლობა „ინტელექტი“).

Marr. N. H. Я. Marr . *Иоанн Петрицкий, грузинский неоплатоник XI – XII века, т. 19, вып. 2-3, 1909. СПб.: Типография Императорской Академии Наук.*

Macharadze, M. (2013), *qartuli filosofiuri azrovnebis istoria. batumi.* (მახარაძე, მ. (2013), *ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორია*, ბათუმი).

Melikishvili, d. (1984), *zveli qartuli logikuri terminologiidan. zveli qartuli enis katedris shromebi, Tbilisi.* (მელიქიშვილი, დ. (1984), ძველი ქართული ლოგიკური ტერმინოლოგიიდან. ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, ტ. 25, თბილისი).

Melikishvili, d. (2016), *Prokle diadoxisi platonuri filosofosi, „kavshirni ghvtisme-*

tyvelebitni,“ Tbilisi. (მელიქიშვილი, დ. (2016) პროკლე დიადოხოსი პლატონური ფილოსოფოსი. *კავშირნი ღმრთისმეტყველებითნი*, თბილისი).

Meliqishvili, d. (2010), Ioane Petritsis Rmrtismetyvelebis metodisatvis. *filosofiu-teologiuri mimomxilveli*, Tbilisi. (მელიქიშვილი დ. (2010), იოანე პეტრიწის ღმრთისმეტყველების მეთოდისათვის. *ფილოსოფიურ-თეოლოგიური მიმომხილველი* N3, თბილისი).

Meliqishvili, d. (2013), Ioane Petritsis ena. *qartvelologi*. N19. Tbilisi. (მელიქიშვილი, დ. (2013), იოანე პეტრიწის ენა. *ქართველოლოგი*, N19, თბილისი).

Parchukidze, t. (2018), Petritsoni - 935. *Sakartvelos metsnierebata erovnuli akademiiis matsne: istoriis, arqeologiis, etnologiisa da khelovnebis seria*, N1 (ფარჩუკიძე, თ. (2018), პეტრიწონი - 935. *საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მაცნე: ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოლოგიისა და ხელოვნების ისტორიის სერია* N 1. თბილისი).

Parchukidze, t. (2019). Petritsi da Petritsoni. *Sakartvelos metsnierebata erovnuli akademiiis matsne: istoriis, arqeologiis, etnologiisa da khelovnebis seria*, N1 (ფარჩუკიძე, თ. (2019), პეტრიწი და პეტრიწონი. *საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მაცნე: ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოლოგიისა და ხელოვნების ისტორიის სერია*, N 1, თბილისი).

Pircxelava, n. (2004), Ioane petriwis mnishvnelobis shesaxeb qartuki himnografiis istoriashi. tradiciuli mravalxmianobis meore saertashoriso simpoziumi, moxsenebebi, Tbilisi, (ფირცხალავა, ნ. (2004). იოანე პეტრიწის მნიშვნელობის შესახებ ქართული ჰიმნოგრაფიის ისტორიაში. *ტრადიციული მრავალხმაინობის მეორე საერთაშორისო სიმპოზიუმი, მოხსენებები*. თბილისი).

Siradze, r. (1980), *Sakhismetkveleba*. Tbilisi: gamomtsemloba „nakaduli“ (სირაძე, რ. (1980), *სახისმეტყველება*, თბილისი: გამომცემლობა „ნაკადული“).

Tevzadze, g. (2007), Ioane petritsi. Tbilisi. (თევზაძე, გ. (2007), იოანე პეტრიწი. თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“).

Успенский Ф. И. (1879). *Образование Второго Болгарского царства*. одесса. http://www.byzantium.ru/library/uspenskij_obrazovanie_vtorogo_bolgarskogo.

Успенский Ф. И. (1891). *Очерки по истории византийской образованности*. Москва. Изд., Юрайт.

https://azbyka.ru/otechnik/Fedor_Uspenskij/ocherki-po-istorii-vizantijskoj-obrazovannosti/#0_7

Христов, С. (1973). Каменные письма Родоп, *Техника-молодежи*. N 3. Москва.

Время Иоанна Петрици – Старые и новые точки зрения

Тамара Парчукидзе

Доктор истории

ORCID ID:0000-0002-5413-427x

Parchukidze@yahoo.com.

+995 599 194 794

Резюме

Средневековый Грузинский неоплатоник Иоанн Петрици, хорошо известный в современных византийских богословских и научных кругах, на протяжении всей своей жизни подвергался гонениям за свои прогрессивные идеи. Вплоть до XVIII века, его имя было скрыто и от Грузинского общества. Научное изучение философско-богословского наследия великого мыслителя началось в первые годы XX века.

Исследования в области Петрициологии в основном ведутся по философскому и филологическому направлениям. Наша цель - изучить проблему с историографической точки зрения.

По установленным понятиям, Иоанн Петрици был современником Давида Строителя (XI - XII вв.). Недавно было высказано, мнение что деятельность Иоанна Петрици датируется столетием позже (XII - XIII вв.). Находки и артефакты, полученные нами в результате современных исследований, говорят в пользу традиционной точки зрения и подкрепляют ее новыми аргументами.

Представленная статья является третьей в серии статей, опубликованных в этом журнале, посвященных жизни и творчеству Иоанна Петрици ("Известия" Национальной академии наук Грузии, серия истории, археологии, этнологии и истории искусств: N2, 2018 - Образовательные символы монастырей Петрици (1083 г.) и Гелати (1106–1110 гг.) N1, 2019 - Сравнительный анализ Грузинских исторических сведений и Родопского наскального артефакта).

На этот раз мы представляем ту часть работы, которая посвящена проблеме времени деятельности Иоанна Петрици и рассмотрим связанные с темой ранние, современные и последние версии.

Для обсуждения и дальнейшей научной обработки в статье представлены основные выводы и гипотезы двух предыдущих публикаций и выявленные нами новые факты в результате текущих исследований: Первое письмо Феофилакта Болгарского (к Божественному Иоанну); Второе послание Феофилакта Болгарского («к Иоанну философу») и проблема

«Некоего диалектика Иоанна» в русской и западной научной литературе.

Хронологические периоды перечисленных вопросов совпадают с ранее установленным временем деятельности Иоанна Петрици (XI - XII вв.). А информация и представленные в них концепции соответствуют теолого-философским воззрениям известного неоплатоника.

Предлагаемые нами новые сведения и гипотезы, связанные с биографией Иоанна Петрици, нуждаются в дальнейшей научной обработке, ином понимании конкретных вопросов и переосмыслении проблемы времени великого философа и богослова.

Ключевые слова: Петрици, неоплатонизм, символ, Родопская надпись, Феофилакт, «Диалектик Иоанн».